

68. Здраве, болест, смърт в светлината на християнството

Темата за здравето, болестите и смъртта безусловно е една от най-важните. Това е така, защото от здравословното състояние до голяма степен зависят ежедневието, социалният и професионален статус, както и ценностната система на всеки човек. Това е намерило израз във всеизвестната житейска мъдрост, че „Здравето е най-скъпото, което човек притежава“. Осъзнаването на тази мъдрост обаче обикновено става, когато се изгуби този скъпоценен дар и чрез болестите започне ускореният път към смъртта.

Въпроси, които търсят отговор

Какво е отношението на християнството към здравето, болестите и смъртта? Може ли здравето да бъде цел на живота? Връзката между духовното, телесното и нравственото? Проблемът за продължителността на човешкия живот? Защо християните боледуват? Трябва ли болестта да се разглежда като наказание (възмездие) за извършен персонален грях? Виновен ли е Бог за болестите и страданията? Всичко ли свършва със смъртта?

Това са само някои от въпросите, които имат отношение към моралните ценности и етични норми на човека.

Отговорът на Библията

Според християнската вяра Бог е създал човека съвършен. Той се е радвал на пълно здраве и не е познавал нито болести, нито страдания, нито смърт. Човекът е бил създаден за вечен живот както в биологично, така и в духовно отношение. Имал е директно общение със своя Творец, бил е господар над цялото останало творение, в което са царели хармония, ред и красота. Отношенията между Бога и човека са почивали на Божията любов към човека. Бог е дарил човека с един прекрасен дар - свободната воля.

От Библията научаваме, че човекът е злоупотребил с тази своя свобода, като е нарушил единствената заповед, която Бог му е дал. Грехопадението е най-трагичният момент в историята на човечеството, описан в третата глава на първата книга на Библията (Битие). Този акт на непослушание на човека към Бога коренно е променил съдбата на човека оттогава и до ден-днешен. Отделеният от Бога човек попада под ударите на злото: грехът завладява цялостната му психофизическа същност, болестите и страданията стават негово ежедневие, смъртта ограничава физическия му живот. Човекът с мъка, трудности, болка и пот на челото се бори за своето съществуване през всичките дни на кратковременния си земен живот. И тъй, християнството учи, че болестите и смъртта са плод на грехопадението на първите човеци (Адам и Ева) и от тях се унаследяват от всички човеци до днес.

Със своеволния си акт на непослушание към Бога човек изгуби твърде много от първоначалното си съвършенство (безсмъртието си, погледа към невидимото, здравето си, богопознанието и пр.), с което Бог го бе сътворил. Но в човека остана непреодолимото желание отново да се върне към Бога. Със собствени сили той не можеше и не може да стори това. Ето защо Бог му предостави един-единствен път, по който той може да си възвърне общението със своя Творец. В лицето на Исус Христос Бог Сам дойде на земята, като показва и показва този път. За Христос Библията казва: „В никого друго няма спасение; защото под небето няма друго име, на човеци дадено, чрез което трябва да се спасим“. Така според християнската вяра човек има възможност да възстанови най-ценното, което той някога изгуби - вечния живот (спасението) на душата си.

Последствията на грехопадението (болести, страдания, физическа смърт и т.н.) обаче станаха съставна част от живота на човека.

Християнският възглед в резюме

От това кратко изложение на християнския възглед за здравето, болестите и смъртта могат да се направят някои важни практически изводи:

А. За здравето

1. Между духовната, нравствената и физическата съставка на човешката личност съществува неразривна връзка и взаимно влияние. Духовното битие има определяща роля. За това говорят чудесата на Христос и Неговите последователи, където чрез божествена сила се лекуват болни и се възкресяват мъртви.

2. Здравето на човека е дар от Бога и човек е длъжен съзнателно да се грижи за него, да го поддържа, а когато го изгуби, да прави необходимото и възможното за неговото възстановяване. Лекарската помощ е благословена от Бога.

3. Всяко съзнателно действие, което води до увреждане на здравето, християнството определя като грях. Тук се отнасят използването и злоупотребата с наркотични вещества (цигари, наркотици, алкохол, отрови и т.н.), заразата с венерически болести и СПИН, пренебрегване на хигиенните норми (работа във вредни за здравето условия), нездравни амбиции, самоизтезания и садизъм, както и съзнателно нанасяне на телесни и душевни травми на друго лице, включително и самонадеяно шофиране, водещо до тежки автопроизшествия.

Божията заповед в това отношение е изключително строга: „Не знаете ли, че вие сте храм Божий, и Духът Божий живее във вас? Ако някой разруши Божия храм, него Бог ще разруши“. Ето защо християнството осъжда самоубийството като смъртен грях. Животът е даден от Бога и Бог има единственото право да го отнеме.

4. Здравето е ценност, ограничена във времето. Ето защо то не е самоцел на човешкия живот, а средство за постигане на най-висшата цел за човека – спасението на душата. Тази цел може да се постигне и при недостатъчно физическо здраве или липса на такова.

Б. За болестите

1. Християнството учи, че причините за болестите могат да бъдат различни: а) Универсална причина е грехопадението на човека и отдалечаването му от Бога. Приемането на спасителния Божи план (вярата в Исуса Христа) не е основание човек да не боледува или страда. В това отношение има спекулативни сектански течения.

б) Чрез болест или страдание човек се подлага на изпитание (праведния Йов), или се предпазва от предстояща опасност.

в) Лични грехове, грехове на родители или на цели народи, ниска здравна култура, както и специфични ритуални особености на езически народи (венерически болести, СПИН, алкохолизъм, наркомания, упадък на нравите, диктатура, жестокост, инфекциозни и паразитни заболявания) също могат да бъдат причина за страдания от индивидуален или по-широк мащаб.

2. Според християнската вяра Бог допуска болестите и страданията, но Той не е техен източник. Персонифицираното зло, което Библията нарича сатана (дявол), е генераторът на болестите и страданията. От духовна гледна точка болестта е изява на злото на биологично ниво. Неговата цел е да унищожи у човека вярата в Бога и да погуби човешката душа (разделението ѝ от Бога). Ето защо нямаме основание да хвърляме вината за болестите и страданията на Бога. Нещо повече - Бог знае за проблемите на тези, които вярват в Него.

3. Освен че християнинът е задължен да потърси медицинска помощ, когато е болен, той има и правото да моли Бога да го излекува: „Болен ли е някой между вас, нека повика презвитерите църковни, и те да се помолят над него...“. Друг е въпросът дали при молитвата Бог ще излекува болния или не. В случая Бог е суверенен и знае кое е най-доброто за вярващия. Сам св. апостол Павел е имал определено заболяване и неколккратно е молил Бога да го излекува. Бог обяснява на апостола защо не е изпълнил молбата му.

4. За християнина нелечимите болести не могат да бъдат основание за отчаяние, депресия и богохулство. Християнският начин на живот предоставя методи и средства за борба срещу злото и неговите изяви: спокойната съвест, неотвърщането на злото със зло, покаянието и изповедта са мощен антистресов фактор, който дава съдържание и смисъл на думите на св. апостол Павел: „Всичко съдейства за добро на тези, които обичат Бога“.

5. Поради ограничения духовен поглед за християнина немалко неща остават тайна, разрешението на която ще стане във вечността, когато ще бъдем изправени пред Бога лице в лице.

В. За смъртта

Въпросът за смъртта е най-важният, по който се различават отделните религии, идеологии, теории, философски възгледи и атеистични позиции.

Християнството разграничава процеса на спирането на жизнените функции на организма (умиране) от състоянието на душата на човека след приключване на този процес (смърт). Умирането се разглежда като преход от състоянието на биологичната форма на живот в неговата триединна форма на съществуване (дух, душа, тяло) в нематериалната, невидима, безсмъртна форма на съществуване на душата на човека. Това съществуване на душата след отделянето ѝ от тялото (умирането) се реализира единствено в две форми: вечен живот или вечна смърт. Първото Библията нарича рай (вечно общение с Бога), а второто се нарича ад (вечна раздяла от Бога).

С други думи, смъртта се разглежда първо като процес (умиране) и второ като състояние (ад). А това означава, че със смъртта не се приключва съществуването на личността. Душата в нейната триизмеримост (воля, ум, чувство) продължава съществуването си във вечността или с Бога (рай), или без Бога (ад). В този смисъл е и етимологичното обозначение на тези две понятия в оригиналния старогръцки текст: умирането се означава с думата „некрозис“, а смъртта като състояние с думата „танатос“; на немски съответно „Sterben“ и „Tod“.

Християнството учи, че смъртта (умирането и вечното разделение от Бога) е резултат от грехопадението на човека, т.е. смъртта е плод на греха. И още, че Господ Иисус Христос чрез Своята смърт и Възкресение победи смъртта.

Бог казва, че Той „не иска смъртта на умиращия, а да се обърне и да бъде жив“. А в Новия Завет Господ Иисус изявява тази мисъл още по-ясно: „който вярва в Мене и да умре, ще оживее“.

Според християнството решението за вечен живот или за вечна смърт всеки трябва да вземе лично сам за себе си. В Библията това ясно е изразено с думите: „Пред човека е живот и смърт, и което той пожелае, то ще му се даде“. Вечният живот се постига чрез вяра и добри дела. Св. апостол Яков пише: „Защото както тялото без дух е мъртво, тъй и вярата без дела е мъртва“.

Християнската вяра е вяра на оптимизъм и реална надежда. Християнинът знае, че когато дойде времето Бог да го отзове от тази земя, той ще бъде във вечността с Бога.

69. Смисъл и цел на човешкия живот

Въпросът за смисъла и целта на човешкия живот е най-важният въпрос в живота на човека. Защо изобщо живеем? Има ли смисъл нашето съществуване? Каква е целта на живота ни? Дали смисълът на живота ми се състои в това да се образовам, да работя от сутрин до вечер, да създам материални блага, да се порадвам на придобивките на културата на човечеството, да създам дом, да оставя поколение и накрая да си замина от този свят? Мнозина виждат във всичко това смисъла на живота. Една анкета от 1999 г. на студенти от София показва, че 47,6 на сто от запитаните потвърждават подобно мислене. И ние сме напълно убедени, че тези, които мислят така, имат своите основания.

Всичко това, което дотук е предложено в настоящото пособие по християнска етика, задължително търси отговор на въпроса: „Защо трябва да бъда добродетелен, състрадателен, услужлив, защо трябва да не лъжа, да не крада, да не прелюбо-действам, защо трябва да обичам моя ближен? Защо трябва да върша всичко това, ако не влагам определен смисъл и не си поставям една крайна цел?“. Ако моята мотивация за съблюдаване на християнските нравствени ценности е спокойствието на собствената ми съвест или пък го върша по задължение, за да се харесам на други, аз положително не съм разбрал същността на тези ценности и ще бъда един от хилядното множество, облечен в мантията на лицемерието. Младият читател трябва добре да знае, че християнските ценности на морал и етика не са смисъл и цел на нашия живот. Те са резултат, следствие, плод на християнската вяра. Исус Христос казва: „Ако Ме обичате (т.е. ако вярвате в Мене), опазете Моите заповеди (т.е. изпълнявайте онова, което ви казвам)“.

В търсене на смисъла

- Има и хора, които намират смисъла и целта на своя живот в това да вършат добро. Тази хуманистична идея не е типично християнска. На християните е заповядано да правят добро, но този, който върши добри дела, съвсем не поради това, че върши добри дела.

- Не са малцина и онези, за които смисълът и целта на живота им се състои в това да печелят уважение и слава (спортисти, артисти, медийни звезди пр.) да се стремят към власт и ръководни постове, да трупат богатства или пък да правят всичко възможно, за да запазят здравето си.

- Често се срещат и такива, които виждат смисъла на своя живот в това да направят нещо непреходно или да увековечат себе си чрез творчеството си (писатели, скулптори, хора на изкуството, създатели на партии, фондации и пр.).

- Историята познава и редица философски течения, които търсят смисъла и целта на човешкия живот в удоволствията (хедонизъм), в самоограничението (аскетизъм), в щастието (евдемонизъм), изпълнението на поставен дълг (ригоризъм) и т.н.

От този кратък преглед на различни възгледи относно смисъла и целта на човешкия живот следва един важен извод: човек иска да знае защо живее, защото той напълно осъзнава, че неговият живот е еднократен, уникален и безценен дар, който никога няма да се повтори. Тази именно неоспорима истина задължава да се търси смисълът и целта на живота на човека, както и достойнството на тази върховна ценност - живота.

Защо това е така? По простата причина, че в природата всяко нещо, всеки процес съществува и се осъществява с определена цел. Със завидно старание и дисциплина пчелата извършва всичко, за да изпълни крайната цел, която Творецът е заложил в нейните инстинкти. Всеки орган в човешкото тяло има специфичен строеж и строго определени функции, за да може да осъществи целта, за която той е създаден. Та нима човек - венецът на творението - не би трябвало да има смисъл и цел на своето съществуване?

Защо животът на човека е такава върховна ценност и трябва да има определен смисъл и крайна цел?

1. Християнството учи, че човекът е Божие творение. Бог е вложил част от същността и свойствата Си в човека. "И сътвори Бог човека по Свой образ...мъж и жена ги сътвори". Всеки един човек носи част от Бога в себе си. Това именно определя ценността на човешкия живот и неговото достойнство. Богоподобие то е основната причина за вродения стремеж у човека да желае и да търси вечност.

2. Вроденият стремеж у човека за самосъхранение е друго доказателство за ценността на човешкия живот. Дори човешкият ембрион в майчината утроба, предчувствайки скорошната си гибел, се съпротивлява с всички сили (крясък и конвулсивни движения) срещу бруталното вмешателство на гинеколога при изкуствен аборт. Който веднъж е гледал документалния филм „Тихият крясък“, никога няма да се осмели да посегне на живота на най-беззащитното човешко същество - бебето преди неговото раждане! Свидетели сме, че на смъртното легло винаги се води ожесточена битка, за да може с минути поне да се продължи животът... Човекът е готов на всичко, за да запази живота си колкото може по-дълго. Защо е всичко това? Защото човек знае, че животът е най-ценното, което притежава и което никога няма да се повтори!

3. Ние посрещаме с огорчение страданията, болестите, мъките, разочарованията, проблемите, природните, политическите и социалните катаклизми и винаги полагаме огромни усилия да се борим срещу всичко това. Понякога е необходимо изключително търпение, за да постигнем някакъв

баланс между жаждата за живот, от една страна, и безбройните съпротивителни сили, които искат да унищожат този живот. Как да си обясним това противоречие? Единствено с дълбоко вроденото убеждение за изключителната ценност на живота и желанието този живот да не бъде унищожен.

Кръгът се затваря

Нека да си отговорим на въпросите: Защо е създаден животът? Нима той съществува само заради това, за да бъде унищожен след кратко или по-дълго време? Нима смъртта, която взема със себе си всяка година над 40 милиона човеци, е крайната цел на живота? Дали Творецът си играе с живота на Своето творение, като годишно заравя в земята над един милион тона високоорганизирана човешка биомаса? Дали животът е временно явление или пък е величина, която има отношение към вечността? Къде е Източникът на живота и коя е онази сила, която е направила от човешкия биологичен вид личност и е надарила тази личност с ценности като морал, етика, любов, радост, щастие, истина, мир, милост и т.н. Логиката ни задължава да приемем: първо, че човек като личност може да приеме всички тези ценности единствено от друга Личност, Която ги притежава; второ, че Първоизточникът на тези духовни и нравствени ценности трябва да бъде духовно същество. Християнството учи, че Първоизточникът на всички духовни ценности, Източникът на самия живот е Бог. Христос казва: „Аз съм животът... Който вярва в Мене, има вечен живот“.

По този начин кръгът от въпроси и отговори относно ценността на човешкия живот се затваря с единствено възможните изводи:

- Животът на човека е върховна ценност, защото неговият Източник е Бог
- Животът на човека има смисъл, цел и достойнство, защото има Бог
- Вярата в Бога е ключът, който разкрива смисъла, целта и достойнството на живота
- Християнските ценности на морал и етика са плод от вярата в Бога
- Бог обича всички човеци; Той иска да повярват в Него и да получат вечен живот
- Богочовекът Исус Христос разкри Божия план за спасението на човека
- Човек може да приеме поканата на Христа и да получи като дар вечен живот
- Човек може да отхвърли поканата на Христа и да наследи вечна смърт

■ Тази покана на Христа е в сила само докато човек живее на тази земя. Такава е позицията на християнството по този най-важен въпрос за смисъла, целта и достойнството на човешкия живот. И още нещо: християнството учи, че в края на нашия земен живот Бог ще потърси отчет от всеки един от нас: „Какво сме сторили и как сме оползотворили този най-ценен дар - живота?“.

Ще завършим с един кратък популярен разказ от немския класик Хердер. Разказът е озаглавен:

Тримата приятели

Един човек имаше трима приятели. Единия от тях обичаше особено много. Той му беше така близък, че те всеки ден бяха заедно. Споделяха си трудностите и проблемите и заедно ги решаваха. Той му се радваше твърде много, въпреки че този приятел имаше и много други приятели.

Към втория приятел любовта му не беше така голяма. С него се виждаше от време на време, и то предимно при поводи от семеен или роднински характер. Той не се интересуваше дори от неговите проблеми и ако трябваше да му помогне, го вършеше по задължение.

Този човек имаше и трети приятел, за когото рядко се сецаше и още по-рядко виждаше.

Един ден се случи така, че човекът получи призовка от съда. Съдията го обвиняваше, че е извършил някакво тежко престъпление. Този човек знаеше, че никога не е извършвал такова нещо, но как можеше да докаже своята невинност? И си каза: „Ще отида при моя най-близък приятел и ще го помоля да дойде и да свидетелства пред съдията за моята невинност. Та той така добре ме познава и знае, че не съм в състояние да извърша такова престъпление“. Отиде и помоли приятеля си, но този му отговори: „Бих дошъл, но имам много работа, много други приятели, с които съм ангажиран. Нямам време“. Разочарован от отказа, този човек отишъл при втория си приятел и го помолил за същото. „С удоволствие ще дойда“. И тръгнали към съда. Но пред вратата на съда този приятел му казал: „Знаеш ли, не съм сигурен дали действително не си извършил това престъпление. Не мога да вляза при съдията"... И се върнал. Дълбоко отчаян, човекът се сетил и за третия си приятел и си казал: „Ще се пресрамя и ще го помоля. Въпреки че не ме познава добре, може би ще се съгласи да каже добра дума за мен пред съдията“. Като чул молбата му, този приятел с радост възкликнал: „Веднага идвам с теб!". И отишъл с него в съда, и свидетелствал пред съдията, и този човек бил оправдан....

Поуката: Тримата приятели има човек на този свят: парите, роднините, вярата в Бога и добрите Му дела.

В деня на смъртта парите и богатството са първите, които го напускат и не искат да чуят повече за него; роднините го придружават само до гроба (вратата на съда) и след това се връщат обратно; вярата в Бога и добрите Му дела го придружават до гроба, в гроба и пред Съдията, пред Когото той трябва да застане. Те бяха единствените свидетели, които говориха пред Съдията за този човек и той бе оправдан...